

udeladt, uden at nogen havde savnet den. Bogen er, som det fremgår af titlen, skrevet på engelsk. Det, finder jeg personligt, kan være et problem. Det skyldes, at en del af de personer, som er direkte berørt af bogens emne, altså nordmænd, svenskere og danskere, kan have svært ved at læse bogen, og dens budskab når derved ikke så langt ud, som det formodentligt ellers ville have gjort. Noget andet er, at analyserne i bogen, af for eksempel nationale skandinaviske domme, foretages på engelsk. Det giver en unøjagtighed, som ikke var nødvendig i og med, at skandinaviske læsere af bogen ville kunne læse disse uddrag på originalsprogene. På den anden side giver det engelske sprog øvrige europæere en mulighed for at kunne stifte bekendtskab med de skandinaviske landes forhold til Den europæiske Menneskerettighedskonvention.

På trods af disse indvendinger til bogen finder jeg, at den er klart læseværdig. Bogen

er særdeles velskrevet, og det er en fornøjelse at følge den entusiasme, som forfatteren ligger i emnet. Den er godt struktureret og velformuleret og behandler grundigt og kvalificeret de mange problemstillinger, der er inden for emnet. Ikke mindst kommer det bogen særligt til gode, at der foretages komparative slutninger mellem Norge, Sverige og Danmark, idet huller i retspraksis eller teori i det enkelte land udfyldes af materiale fra et eller to af de øvrige lande, når dette findes velbegrunderet. Det giver læseren et indblik og en forståelse, det ellers vil være særdeles svært selv at tilegne sig.

Forfatteroplysninger:

Marianne Holdgaard Bukh, kandidatstipendiat, Afdelingen for Offentlig Ret, Juridisk Institut, Aarhus Universitet.

Aslak Syse: Abortloven. Juss og verdier

Ad Notam Gyldendal 1993, 367 s.

ANMELDT AF KIRSTEN KETSCHER

Der foreligger med denne bog, så vidt vides, for første gang i nordisk ret, en samlet retsvidenskabelig gennemgang af abortproblematikken. Syses fremstilling drejer sig om den norske abortlov, men de principielle problemstillinger vedrørende abort er af generel interesse.

Syses udgangspunkt for at behandle abortloven er, at kvinden står fødselspro-

cessen kvalitativt nærmere end manden. Han er derfor principielt enig i den bestemmelsesret som den nugældende norske abortlov tillægger kvinden. Herefter har kvinden eksklusiv adgang til at vælge abort indenfor de 12 første svangerskabsuger. Efter 12. uge skal begæringen forelægges et nævn.

Abort er et emne, som naturligt nok og-

så har tiltrukket sig interesse for kvinderechtsjurister, og Syse trækker i vidt omfang på den relevante kvinderetlige litteratur. Syse angiver imidlertid (p.18), at han som mand ikke kan anlægge et "nedenfra"-perspektiv, som kvinderetten traditionelt angiver som et metodeprincip. Det er klart Syses eget valg, hvilket perspektiv han vælger at se sin problemstilling i. Men kvindeperspektivet er ikke forbeholdt kvindelige forfattere. Der er tale om et perspektiv, man kan vælge at anlægge, fordi det vil generere interessante retlige sammenhænge. Tilsvarende behøver man ikke at være fange for at skrive om fangeret, barn for at skrive om børneret etc. Jeg synes det er orden, at Syse mener, at han ikke skriver ud fra et kvindeperspektiv, men hans begrundelse forekommer ikke gennemtænkt.

Abortproblematikken er blevet udvidet i forhold til det grundlag, hvorpå abortadgangen blev indført i de nordiske lande op gennem 70'erne. Her var det først og fremmest kvindens selvbestemmelsesret, der stod i centrum. Senere har andre dimensioner fået øget betydning i debatten: Fosterets rettigheder, faderens rettigheder og en række problemer, der er opstået i forbindelse med genteknologiens landvindinger. I det følgende vil anmeldelsen koncentrere sig om disse mere principielle spørgsmål.

Fosterets retsværn

Syse foretager en god og oplysende gennemgang af forskellige syn på fostrets retsstatus i kapitel 4.

I forholdet mor-foster har liberaliseringen af kvinders ret til abort betydet, at den gravide kvindes autonomi har svækket fosterets selvstændige retsbeskyttelse i for-

hold til moderen. Det har været et omdiskuteret spørgsmål i kvindekredse, om kvinders forhold til deres fostre kan anskues som grundlag for en interessekonflikt. Udgangspunktet for denne diskussion har ikke været, om fostret har nogen selvstændig værdi, men at det er moderen, der råder over fostret som et integreret led i sin egen organisme, at mor og barn derfor ikke kan adskilles før efter fødslen. Jeg siger ikke, at jeg selv kan fuldt ud kan tilslutte mig dette synspunkt. Kvindens selvbestemmelse over egen krop i graviditeten vil imidlertid være under stadig indskrænkning, hvis opfattelsen af moderen og fostret som to selvstændige individer vinder fodfæste i større omfang. Såfremt fostret forsynes med en individuel håndhævelig interesse i, hvad moderen spiser, drikker og iøvrigt foretager sig under graviditeten, kan den yderste konsekvens blive en frihedsberøvelse af kvinden under graviditeten. En tanke, der i hvert fald indtil videre vil være fremmed for nordisk retstradition. Syse kommer nok lidt let om ved denne diskussion i sin gennemgang af synet på fosterets retsværn. Syse behandler problemstillingen p. 155 ff, men afgrænser sig fra den mere principielle diskussion.

Dette kapitel indeholder iøvrigt en god og problematiserende gennemgang af de problemer der er opstået i forbindelse med genteknologien f.ex. muligheden for at vælge abort på grundlag af oplysning om fostrets køn. Dette har i Norge ført til tanke om gennem lovgivning at forbyde, at oplysning om køn gives indenfor de første 12 uger. Syse sympatiserer ikke med en sådan regel (p. 147), idet han hævder at der i Norge ikke er tradition for, at værdsættelsen af et barn er kønsafhængigt. Han frygter at en sådan regel kunne medvirke til at skabe en

opfattelse af, at kønnet netop har betydning. I visse lande bl.a. Indien er kønsbestemmelsen blevet brugt til at abortere pigefostre. Den eneste kendte sag om kønsbestemt abort fra Danmark var en sag, hvor kvinden ønskede at abortere et drengefoster. Som konsekvens af denne sag blev en tilsvarende regel drøftet. Så vidt vides har mange læger i praksis indført den regel ikke at give meddelelse om barnets køn, før abortgrænsens udløb. Jeg deler nok ikke helt Syses modvilje mod at tilbageholde sådan information, idet det er vanskeligt at se hvilken skadevirkning det kan have, at forældrene først lidt forskudt kan få oplysning om barnets køn. Jeg synes heller ikke man umiddelbart, som Syse tilsyneladende gør, kan sidestille kønsbestemt abort med de muligheder der efterhånden vil vise sig for at fremavle et barn af et bestemt køn (p. 148).

I tilslutning til spørgsmålet om fostrets retsværn behandles kvindens retsstilling i forbindelse med adgangen til anvendelse af fostre som donationsmateriale. Her indfører Syse en sondring mellem spontane og provokerede aborter. Syse antager, at anvendelse af materiale fra spontane aborter skal behandles efter reglerne om informeret samtykke fra kvinden. Ved provokerede aborter antager Syse, at fostret er til fri afbenyttelse for helseinstitutionen dog under strikt retlig regulering. Han skriver, at "kvinden har selv valgt at avslutte graviditeten, og kan ikke i denne situationen, etter mit syn, betragtes som å stå det aborterte foster stort nærmere enn det helsevesen, som har sørget for at hennes abortbegjæring ble gjennomført" (p. 163). Jeg har meget svært ved at følge Syses argumentation. Det er ikke en let situation at træffe et

valg om abort, og det at man ikke ønsker at føde sit barn, bør ikke sættes lig med, at man er ligeglad med fostret og derved afskæres fra den bestemmelsesret som andre kvinder har. En selvbestemt abort kan ikke sættes lig med, at kvinden "har satt sine egne interesser over barnets" (p. 164). Barnets interesser inddrages også i kvindens overvejelser. Syse kunne, f.eks. gennem skønlitteraturen, have hentet megen viden om de kvaler, som kvinder må gennemgå i tilslutning til en abortbeslutning. Hans standpunkt forekommer mildt sagt ufølsomt og meget lidt indlevet. Jeg synes iøvrigt ikke, at synspunktet stemmer overens med den meget afbalancerede og indfølelse holdning, Syse iøvrigt lægger for dagen over for aborterende kvinder f.eks. i sammenhæng med rådgivningsovervejelserne p. 284 ff. Da det imidlertid er en kendt sag, at samtykkeregler medfører donation af færre organer, kan jeg ikke helt frigøre mig for den mistanke, at Syse (som iøvrigt også er læge) her prøver her at finde en balance mellem kvinders interesser og helsevesenets interesser. Resultatet forekommer mig ikke acceptabelt.

I Kapitel 5 drøfter Syse, om internationale forpligtelser gør at adgang til abort kan stride imod fundamentale menneskeretlige principper. Han foretager her en interessant gennemgang af menneskerettighedskonventionens forskellige regler og konkluderer, at der ikke findes overnationale regler, der beskytter fostret (eller fædrene), der går forud for den norske lovgivning. Jeg kan kun tilslutte mig Syses generelle afvisning p. 197 af at gøre abortspørgsmålet til et retligt problem i den forstand, at spørgsmålet om adgang til abort ikke først og fremmest er et politisk problem, der kan og skal af-

gøres i det nationale parlament. Med den juridificering af politiske spørgsmål, der tilsyneladende sker gennem en oprustning af menneskerettighedskonceptet er faren for en udglidning desværre nærliggende.

Det er Syses gennemgående opfattelse, at vejen til en forbedring af fostrets retsværn ikke skal gå gennem at begrænse kvinders rettigheder i abortsituationen, men først og fremmest gennem en styrkelse af det han kalder fostrets faktiske retsværn (p. 313ff). Hans synspunkt er, at retten skal sættes ind gennem på den ene side en forbyggelse af uønskede graviditeter og på den anden side en forbedring af kvinders sociale rettigheder, således at de får mulighed for at gennemføre svangerskabet. Selvom synspunktet kan forekomme trivielt mener jeg, at det ikke kan gentages tit nok. Erfaringen har vist, at trods politiske programerklæringer om, at kvinder ikke af økonomiske grunde skal afholdes fra at gennemføre en graviditet, så har det også i Danmark skortet på den politiske vilje til at gennemføre adækvate sociale rettigheder til virkeliggørelsen af dette formål.

Mandens rettigheder

Den gældende retstilstand i Norge (og i Danmark) er, at faderen ikke har nogle rettigheder i spørgsmålet om abort. Syse drøfter, om der er behov for at give faderen indflydelse. Han skriver (p. 275ff), at den genetiske nærhed, som en far kan opleve til et potentielt afkom kan understøtte et synspunkt om styrkelse af faderens retsstilling, således at han f.eks kunne få en udtaleret i forbindelse med abortbegæring fra kvindens side. På den anden side mener Syse, at der er stærke modargumenter for at lade

kvinden beholde sin eksklusive ret både før og efter 12. svangerskabsuge. For det første betyder en bestemmelsesret for faderen, at kvindens selvbestemmelsesret bliver svækket. Det vil nok generelt virke stødende, såfremt mandens udtaleret kunne bevirke, at en kvinde skulle gennemføre en graviditet mod sin vilje. For det andet er der rent retstekniske hensyn, der taler imod at give manden indflydelse, idet det kan være svært på dette tidspunkt at identificere faderen. Syse underbygger sit resultat med undersøgelser, der viser, at barnefaderen i 75% af tilfældene bliver taget med på råd af den abortsøgende kvinde. Det må derfor antages, at hovedparten af de berørte mænd har en faktisk indflydelse på abortbeslutningen. Jeg synes, at det er vigtigt, at Syse har disse overvejelser om faderens stilling med, og kan tilslutte mig hans resultat. En bestemmelsesret for faderen over kvindens krop ville i praksis kunne føre til en tilbagevenden til illegale aborter, og udsætte kvinder for en stor sundhedsrisiko.

Begrænsning af abortmetoder og abortfrihed iøvrigt

Den lægevidenskabelige udvikling har gjort, at et abortindgreb bliver fysisk mindre og mindre indgribende for kvinden. På denne baggrund har der i Norge været fremsat et privat lovforslag om, at abortpilleren skulle forbydes ud fra synspunktet at "en forenklet og lettvinget abortmetode vil dække over alvoret ved å avbryte liv" (p. 289). Det er Syses synspunkt, at det er den enkelte helseinstitutions ansvar at vælge abortmetode, og at dette ikke bør begrænses ud fra ikke-medicinske kriterier (p. 290). Indgrebet bør ske på den for kvinden

mest skånsomme måde. Jeg er enig med Syse heri med den tilføjelse, at kvinden selv bør inddrages i behandlingsvalget. Når der er flere mulige måder med hver deres fordele og ulemper bør afgørelsen ikke tages af helsepersonalet alene.

Mulighederne for nu at foretage selektiv abort på genetisk grundlag¹, reduktionsindgreb ved flerlinge graviditet og i det hele taget den moderne medicins udvikling stiller ikke for Syse grundlæggende spørgsmålstejn ved den gældende abortreguleringens hovedprincipper, hvor kvinden har eksklusiv bestemmelse i de 12 første uger og et abortnævn har ansvaret for aborter efter 12. svangerskabsuge. Jeg synes, at det er et klart og konsekvent standpunkt. Det indebærer samtidig den store fordel, at man kan beholde en forholdsvis enkel retlig regulering. Til syvende og sidst er spørgsmålet om abort et moralsk valg for den enkelte kvinde. Det er naturligvis muligt at mistænke kvinder for allehånde gustne motiver ved abortvalget, motiver som ikke kan anerkendes efter en etisk og moralsk vurdering. Men den retlige regulering, der skulle til for at imødegå den slags forestillinger, ville få en så formynderisk og begrænsende karakter for den enkelte kvinde, at det ville være uakceptabelt ud fra mange andre grundlæggende forestillinger om den enkeltes selvbestemmelse. Syses udsagn om, at "ingen er bedre i stand til å vurdere om en abort bør foretages, enn kvinnen selv" (p. 322) bør kunne bære hele vejen igennem.

Sammenfatning

Bogen fremstår som en meget dækkende behandling af abortproblemet. Den indeholder en grundig gennemgang af den norske abortlovgivning, og må være et meget nyttigt redskab for norske praktikere. Betydningen af sådanne fremstillinger, hvor retsvidenskaben påvirker til en større forståelse af et retsområde og derved kan medvirke til en mere kvalificeret sagsbehandling kan generelt ikke overvurderes. Indenfor social- og helseretten er dette behov meget åbenbart. Generelt høres der meget jammer i retsvidenskabelige kredse over, hvor dårlig sagsbehandlingen er indenfor dette område, men i vidt omfang har retsvidenskaben ikke løftet opgaven gennem solide fremstillinger at hjælpe praksis på vej. Syses bog er i denne sammenhæng prisværdig.

Hertil kommer, at mange principielle spørgsmål tages op, og ofte behandles på en modig måde. Syse inddrager i vidt udstrækning empiriske undersøgelser til belæg af sine synspunkter. Hertil kommer en alsidig brug af såvel sundhedsfaglig som juridisk litteratur. Bogen må derfor utvivlsomt også have stor værdi for forskere, der arbejder indenfor dette felt.

Forfatteroplysninger:

Kirsten Ketscher er dr. jur, professor i socialret ved Københavns Universitet og professor II i kvinderet ved Universitetet i Oslo.

1. Se tidligere drøftelser herom i Retfærd: Henriette Sinding Aasen: Hva slags barn? Abortdebatt med nytt innhold (nr. 50), og K. G. Hammarlund: Kommentar til Henriette Sinding Aasen (nr.52).